



Sammanfattning

**Michael K. Andersson,
Ted Aranki och Anna
Hult***

Andersson och Aranki arbetar på staben Ekonomisk analys på FI och Hult på avdelningen för konsumentskydd på Konsumentverket.

FI-analyserna har presenterats på ett internt seminarium på FI. De är godkända för publicering av ett redaktionsråd.

*Författarna tackar Alexandra Bergling, Henrik Braconier, Gabriella Fenger-Krog, Gustav Förster, Karl Hjert, Lars Hörngren, Magnus Karlsson, Lars Olausson, Martin Olsson, Mats Ossung, Stefan Palmqvist, Jonas Skärström, Magnus Thor och Sara Östh för värdefulla synpunkter.

Blancolån är lån utan säkerhet. Högkostnadskrediter definieras som blancolån till konsumenter där den effektiva räntan överstiger referensräntan plus 30 procentenheter. Lånen kallades tidigare för snabb lån. Lånens storlek ligger vanligen på mellan 500 och 20 000 kronor, och löptiden är ofta kort.

För att stärka konsumentskyddet och minska riskerna för överskuldssättning har regeringen infört flera åtgärder mot högkostnadskrediter – bland annat ett *räntetak* för den nominella räntan motsvarande referensräntan plus 40 procentenheter, och ett *kostnadstak* som innebär att de totala kostnaderna högst får vara lika stora som lånet. Åtgärderna trädde i kraft den 1 september 2018. Denna FI-analys är en första utvärdering av reformen.

Efter reformen minskade antalet nya högkostnadskrediter kraftigt. Reformen har sannolikt haft stor betydelse för minskningen genom att dämpa utbudet av högkostnadskrediter. Det syns också i att flera bolag slutat ge sådana lån.

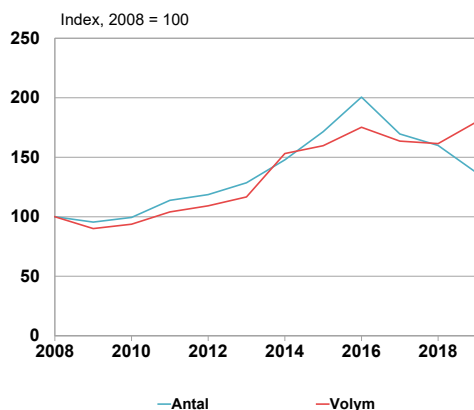
Räntetaket har haft en normerande effekt. Över 96 procent av de nya högkostnadskrediterna 2019 hade en nominell ränta mellan 38 och 39,5 procent. I det spannet gavs nästan inga nya lån 2018. Kostnadstaket har å sin sida troligen inte inneburit så mycket för nyutlåningen vid avtalstillfället, eftersom det endast var 1,5 procent av låntagarna som låg över kostnadstaket innan reformen infördes. Däremot kan kostnadstaket begränsa kostnader som kan tillkomma i samband med betalningsproblem.

De som påverkades av reformen lånade nästan 7 procent mer 2019 än de hade utan reformen. Det beror troligen på att låntagarna efterfrågade större lån eftersom räntorna blivit lägre. Men trots att de lånar mer har deras lånekostnad i genomsnitt minskat med 15 procent till följd av de lägre räntorna. Det är framför allt små lån, och lån till låginkomsttagare och unga som har minskat till följd av reformen.

Alla blancolån är inte högkostnadskrediter. Den totala effekten på nya blancolån är därför mindre än för nya högkostnadskrediter. Totalt har nyutlåningen av blancolån under 50 000 kronor minskat med nästan en fjärdedel.



Diagram 1. Utlåning från bolag med högkostnadskrediter



Källa: FI.

Anm. Beräkningarna baseras på bolag i konsumentlånekartläggningen 2019 som rapporterat aggregerade uppgifter för åren 2008–2019.

Faktabeskrivning: Begrepp och definitioner

Den nominella räntan är en kostnad för ett lån. Den består av en procentsats av lånet och uttrycks som den årliga procentuella kostnaden.

Effektiv ränta tar även hänsyn till andra kostnader än den nominella räntan, som uppläggnings- och avavgifter, samt löpande delbetalningar under lånets löptid.

Den effektiva räntan är ett mått på hur mycket ett lån kostar. Ett annat mått på lånekostnad är *total kostnad under löptiden*. Långgivare är skyldiga att redovisa både effektiv ränta och total kostnad.

Ett lån definieras som en *högkostnadskredit* om den effektiva räntan är högre än 30 procent plus en referensränta, och som huvudsakligen inte avser ett kreditköp. *Referensräntan* bestäms av reporäntan föregående kalenderhalvår avrundad till närmast högre halva procentenhet.

Den 1 september 2018 fick högkostnadskrediter nya bestämmelser – den nominella räntan får inte vara högre än 40 procent plus referensräntan och den totala kostnaden får inte vara högre än det ursprungliga lånet. Den första begränsningen kallas för *räntetak* och den andra för *kostnadstaket*.

Högkostnadskrediter är små och dyra lån

Det har funnits högkostnadskrediter (tidigare kallade snabb lån) i Sverige sedan 2006. Produkten består typiskt av lån utan säkerhet (blancolån) till konsumenterna på mellan 500 och 20 000 kronor och med en löptid på mellan 30 och 300 dagar. Den effektiva räntan¹ har historiskt legat på nivåer från hundra till flera tusen procent.²

Antalet lån från bolag som hade minst 25 procent högkostnadskrediter i sin blancoutlåning 2018 fördubblades mellan 2008 och 2016 (se diagram 1).³ Därefter har antalet lån minskat. Men den utlånade volymen från dessa bolag har fortsatt att öka. År 2019 var den 80 procent större än 2008.

När den nuvarande konsumentkreditlagen⁴ trädde i kraft 2011 beslutade riksdagen att den skulle omfatta även lån som är mindre än 200 euro (motsvarande omkring 2 000 kronor). Därmed fick snabb lån samma reglering som övriga lån. Men Finansinspektionen (FI), Kronofogdemyndigheten och Konsumentverket har därefter vid återkommande tillfällen pekat på att det fanns kvar risker med högkostnadskrediter och att konsumentkreditlagens regler inte var tillräckliga ur ett konsumentskyddsperspektiv (se till exempel Kronofogden, 2012, Konsumentverket, 2013a och 2013b, och Finansinspektionen, 2014). För att skapa en bättre fungerande konsumentkreditmarknad införde regeringen 2014 krav på att bolag som ger lån till konsumenterna ansöker om tillstånd från FI. De hade tidigare endast behövt registrera sig hos FI.

För att utreda behovet av ett ytterligare stärkt konsumentskydd och minska riskerna för överskuldssättning tillsatte regeringen en utredning 2015 (se Regeringen, 2015). Utredningen föreslog flera åtgärder riktade mot högkostnadskrediter – bland annat ett tak för den nominella räntan och ett tak för de totala kostnaderna. Efter riksdagsbeslut trädde ett antal nya bestämmelser i konsumentskyddslagen i kraft den 1 september 2018 (se Regeringen, (2018)).

Denna FI-analys studerar effekterna av de bestämmelserna. Vi inleder med att beskriva de nya bestämmelserna för högkostnadskrediter. Sedan använder vi FI:s data över individer med nya konsumtionslån för att skatta effekterna av reformen.

Nya bestämmelser för högkostnadskrediter

En högkostnadskredit är ett lån till en konsument där den effektiva räntan ligger minst 30 procentenheter över referensräntan (se faktabeskrivning: Begrepp och definitioner).⁵ Den effektiva räntan består av

¹ Den effektiva räntan tar inte bara hänsyn till den nominella räntan. Den tar även hänsyn till andra kostnader som uppläggnings- och avavgifter.

² Se SOU 2016:68, sidan 124.

³ Det betyder inte att högkostnadskrediterna fördubblades. Men det ger en indikation för utvecklingen i högkostnadskrediter.

⁴ Se Regeringen (2010).

⁵ Referensräntan motsvarar Riksbankens reporänta vid utgången av föregående halvår avrundad till närmast högre halva procentenhet.

den nominella räntan – det som vanligtvis kallas för lånets ränta – och övriga kostnader. Exempel på sådana kostnader är uppläggnings- och aviavgifter. Eftersom referensräntan var -0,50 procent när bestämmelserna infördes 2019 var alla lån med en effektiv ränta på minst 29,5 procent högkostnadskrediter enligt definitionen.

INTERNATIONELL UTBLICK

Studier från USA visar på både fördelar och nackdelar med högkostnadskrediter (se Campbell m.fl., 2011).⁶ Sådana lån kan vara till nytta för hushåll som råkar ut för negativa händelser. Till exempel har hushåll som använt högkostnadskrediter vid katastrofer i stor utsträckning undvikit tvångsförsäljning av sina fastigheter (se Morse, 2011). Dessutom begränsar ett räntetak hushållens tillgång till likviditet, vilket kan försämra deras ekonomiska situation (se Zinman, 2010). Mot detta står studier som visar att högkostnadskrediter kan vara skadliga för låntagaren. Bland annat kan användning av högkostnadskrediter kopplas till betalningssvårigheter (se Meltzer, 2010). Vidare är det vanligare att de som använt en högkostnadskredit går i personlig konkurs än de som inte tagit ett sådant lån (se Skiba och Tobacman, 2019).

Det finns andra länder inom EU som har genomfört liknande åtgärder som de svenska. I en EU-studie, som presenteras i SOU 2016:68, framgår att räntetak generellt leder till att tillgången till krediter minskar. Studien visar också att det i första hand är lån med högst kostnader och lån som ofta tas av konsumenter med sämre kreditvärdighet som försvinner från marknaden.

Exempel från Finland ger stöd för att ett räntetak (baserat på effektiva räntan) har en dämpande effekt på deras motsvarighet till högkostnadskrediter. Efter det att ett räntetak, på 50 procent, infördes 2013 har både antalet beviljade krediter och kostnaderna för dessa sjunkit. Samtidigt visar studier att återbetalningstiden för dessa krediter har ökat sedan räntetaket (se Eduskunta, 2018).

I september 2019 sänktes räntetaket i Finland till 20 procent (se Konkurrens- och konsumentverket, 2019a). Det nya räntetaket baseras på den nominella räntan och regleringen gäller nu alla konsumentkrediter. Anledningen till förändringen var bland annat att det första räntetaket inte minskade skuldproblemen i önskad omfattning. Dessutom är ett räntetak som gäller alla konsumentkrediter svårare att kringgå. Samtidigt infördes ett kostnadstak (se Konkurrens- och konsumentverket, 2019b).⁷ Kostnadstaket innebär att kostnader utöver den nominella räntan per dag inte får överstiga 0,01 procent av lånets storlek. Dessutom får inte andra kostnader än ränta vara större än 150 euro per år.

I Storbritannien har så kallade lån till nästa lön (payday loans) mer än halverats sedan denna marknad reglerades. Sedan 2014 finns ett ränte- och kostnadstak för högkostnadskrediter med kort löptid (high-cost short-term credits). Det omfattar lån som ska betalas tillbaka inom 12 månader och har en effektiv ränta på 100 procent eller mer. Sammanlagt får kostnaden för krediten inte överstiga 0,8 procent av

⁶ Dessa studier avser payday loans som i likhet med svenska högkostnadskrediter ofta är små och dyra.

⁷ Den 1 juli 2020 infördes en tillfällig åtgärd på grund av coronaviruset fram till årets slut. Räntetaket sänktes då ytterligare till högst 10 procent och direktmarknadsföring av konsumentkrediter förbjöds.

det utlånade beloppet per dag. Regleringen omfattar även dröjsmålsräntan, som inte får vara högre än den ursprungliga krediträntan. Det har också införts ett absolut kostnadstak som likt det svenska kostnadstaket innebär att konsumenten aldrig ska behöva betala tillbaka mer än dubbelt så mycket som det ursprungliga kreditbeloppet.

DET SVENSKA RÄNTETAKET

Den nominella räntan för högkostnadskrediter har historiskt varit hög jämfört med andra blancolån. För att begränsa räntan är ett räntetak en viktig del av de nya bestämmelserna för högkostnadskrediter. Det svenska taket för den *nominella* räntan för högkostnadskrediter är bestämt till referensräntan plus 40 procentenheter. Det betyder att taket var 39,5 procent när det infördes. Nivån på räntetaket motiverades av att hela marknaden för högkostnadskrediter skulle påverkas samtidigt som det skulle finnas marginal i förhållande till andra bolag som ger blancolån. Utredningen ansåg att 40 procent var en rimlig nivå.

Syftet med räntetaket är att begränsa kostnaden för att låna utan att förbjuda högkostnadskrediter. Det är främst tänkt att gynna konsumenter med hög risk att hamna i betalningsproblem (se Regeringen, 2018).

DET SVENSKA KOSTNADSTAKET

Det finns också ett kostnadstak kopplat till reformen. Taket anger att kostnaden för en högkostnadskredit inte får vara större än storleken på lånet. I kostnaderna ingår, förutom den nominella räntan, uppläggningsavgift, avi- och inkassoavgifter.⁸ Det betyder att de sammanlagda betalningarna (inklusive amorteringar) under lånets livslängd inte får vara mer än dubbelt så stora som det ursprungliga lånet. Den totala kostnaden för lånet bestäms av de nämnda kostnaderna samt löptiden. Det betyder att kostnadstaket lägger direkta restriktioner på dessa variabler. Men kostnadstaket innebär även att låntagarens kostnader slutar att växa efter det att de nått upp till taket. Det handlar om kostnader som är avtalade men även dröjsmålsränta och kostnader som kan tillkomma enligt lagen om inkassoavgifter. Före reformen kunde dessa kostnader öka utan begränsning.

Enligt SOU 2016:68 skulle ett kostnadstak inte påverka villkoren för befintliga kreditprodukter på marknaden. Merparten av de bolag som erbjuder högkostnadskrediter är långt ifrån kostnadstaket i samband med att ett avtal ingås. Istället är kostnadstaket tänkt att begränsa kreditgivarens möjlighet att få kompensation om det uppstår dröjsmål med betalningen. Syftet med bestämmelsen är alltså att skydda konsumenter som hamnat i betalningssvårigheter mot snabbt växande kostnader som kan göra att de fastnar i överskuldssättning. Kostnadstaket ger också konsumenten information om hur dyrt ett lån kan bli om hen får betalningsproblem.

ÖVRIGA BESTÄMMELSER

Förutom ränte- och kostnadstak, som direkt påverkar låntagaren ekonomiskt, innebär reformen några ytterligare förändringar. En sådan

⁸ Kostnader i samband eventuella rättsprocesser ingår inte.

är att helt eller delvis fristående krediter inte längre omfattas av undantaget för kreditprövning (se Regeringen, 2018).⁹ Dessutom får långivaren endast förlänga löptiden på en högkostnadskredit en gång. Långivaren kan få undantag från denna bestämmelse om förlängningen inte innebär några ytterligare kostnader för konsumenten eller om förlängningen är nödvändig för att låntagaren ska kunna betala tillbaka lånet. Vidare måste långivaren informera låntagaren om att lånet är en högkostnadskredit.

Det infördes även ett informationskrav vid marknadsföring av högkostnadskrediter och en bestämmelse om måttfull marknadsföring av lån i allmänhet.

FÖRVÄNTADE EFFEKTER AV REFORMEN

En ambition med den svenska reformen var att minska risken för att konsumenter tar lån som de inte kan betala tillbaka. Vidare förväntades förslagen ge konsumenter skydd genom att skulden inte kan växa över en viss nivå. Det skulle öka konsumentskyddet och leda till en minskad risk för överskuldssättning (se SOU 2016:68).

Utredningen pekade på att räntetaket kunde leda till att långivare ersätter högkostnadskrediter med andra dyra produkter, till exempel kontokrediter eller lån med längre löptid. Vidare ansåg utredningen att reformen skulle kunna minska marknaden för högkostnadskrediter. Detta genom att vissa bolag väljer att lägga ner denna verksamhet på grund av minskade intäkter. Dessutom fanns det skäl att tro att långivarna skulle bli mer noggranna i sin kreditprövning, eftersom deras möjligheter att täcka eventuella kreditförluster skulle bli svårare.

Sammantaget förväntade sig regeringen att reformen skulle bidra till en mer ansvarsfull marknad för lån med hög kostnad och kort återbetalningstid.

Utvärdering av reformen

Vi studerar först utvecklingen på marknaden för högkostnadskrediter efter att de nya bestämmelserna trädde i kraft. Sedan analyserar vi vilka specifika effekter ränte- och kostnadstaken har haft. Avslutningsvis skattar vi hur reformen har påverkat utlåningen via blancolån i allmänhet och högkostnadskrediter i synnerhet.

Vi gör utvärderingen med hjälp av data från FI:s kartläggningar av nya konsumtionslåntagare. Kartläggningarna innehåller bland annat information om låntagarnas inkomst och nya lån. FI gjorde en kartläggning i maj 2018 och en i maj 2019. Det betyder att vi har information om nya lån och låntagare både före och efter reformen. Det kan vara så att vissa långivare hade ändrat sina lån redan innan de nya reglerna infördes (se Finansinspektionen, 2019). Därför är det möjligt att beräkningarna i viss mån underskattar reformens effekter.

Analysen baseras på låntagare med nya blancolån och inte enskilda lån. Nästan alla låntagare i FI:s kartläggning har endast tagit ett blancolån.¹⁰ Det är däremot något vanligare att de som tar högkostnadskrediter tar fler lån. Men andelen låntagare som tog fler

⁹ Fristående krediter är lån som saknar direkt samband med köp av en vara eller en tjänst. Undantaget för kreditprövning gäller nu endast för krediter som avser kreditköp och som omfattas av 4 § i Konsumentkreditlagen.

¹⁰ I FI:s kartläggning ingår enbart nya lån från samma bolag under en tiodagarsperiod.

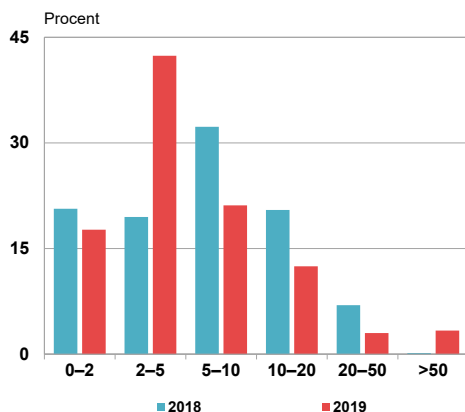
Tabell 1. Blancolån och högkostnadskrediter
Procent

	2018	2019
Antal med nya blancolån	30 626	21 058
Antal med nya högkostnadskred.	11 323	866
Andel med nya högkostnadskred.	37,0	4,1
Långgivare		
Konsumentkreditinstitut	97,0	99,3
Nischbank	2,7	0,5
Övriga	0,3	0,2
Totalt	100,0	100,0

Källa: FI

Anm. Övriga långgivare avser storbanker och säljfinansbolag. Data kommer från FI:s konsumtionslånekartläggningar 2018 och 2019. Beräkningarna avser antal låntagare med nya blancolån.

Diagram 2. Andel låntagare med högkostnadskrediter fördelat på storlek (i tusentals kronor)



Källa: FI

än en högkostnadskredit har minskat från 25 procent 2018 till 4 procent 2019.

FÄRRE LÅNTAGARE MED HÖGKOSTNADSKREDITER EFTER REFORMEN

De nya bestämmelserna för högkostnadskrediter förbjuder inte produkten. De begränsar endast hur mycket långgivaren får ta betalt. Det betyder att det fortfarande finns högkostnadskrediter. År 2018 hade 37 procent av låntagarna med nya blancolån under 50 000 kronor i FI:s kartläggning klassificerats som låntagare med en högkostnadskredit (se tabell 1).¹¹ Året efter minskade denna andel till cirka 4 procent. Antalet låntagare med högkostnadskrediter var dessutom drygt 90 procent mindre 2019. Samtidigt ökade andra lån som inte är högkostnadskrediter något. Sammantaget var det drygt 9 500 färre låntagare med blancolån under 50 000 kronor i FI:s kartläggning 2019 jämfört med 2018.

Det var i huvudsak konsumentkreditinstitut som gav högkostnadskrediter 2018 och 2019 (se tabell 1). År 2018 gav även vissa nischbanker högkostnadskrediter (cirka 3 procent av denna typ av lån), men den utlåningen upphörde nästan helt 2019. Sju (av 34) bolag i FI:s kartläggning gav högkostnadskrediter 2018.¹² År 2019 hade fem av dem upphört med högkostnadskrediter och två bolag fortsatt i ungefär samma utsträckning 2019 som 2018. Det är troligt att utbudet av högkostnadskrediter har minskat eftersom de inte är lika lönsamma för långgivarna efter reformen. Att vissa långgivare har valt att ge andra lån än högkostnadskrediter kan bero på att andra typer av lån nu kan vara mer lönsamma än små blancolån, som till exempel kreditkort eller andra revolverande krediter.¹³

Ovannämnda förändringar kan inte enbart tillskrivas reformen eftersom mycket annat händer i ekonomin under ett år. Men beräkningarna tyder på att reformen lett till färre högkostnadskrediter. Detta är i linje med vad som skett i andra länder där liknande reglering införts.

HÖGKOSTNADSKREDITER ÄR OFTA SMÅ

Trots att antalet högkostnadskrediter har minskat kraftigt så finns det fortfarande nästan 900 låntagare med högkostnadskrediter i FI:s urval. Det är tillräckligt för att göra våra analyser om vi också antar att dessa är representativa för hela marknaden. Vi inleder med att studera om det var andra typer av låntagare som tog nya högkostnadskrediter 2019 än 2018.

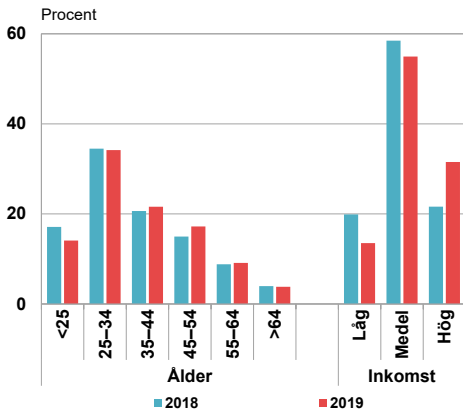
Högkostnadskrediter är vanligen små. År 2018 lånade 72 procent av dem som tog en ny högkostnadskredit mindre än 10 000 kronor (se diagram 2). Andelen högkostnadskrediter under 10 000 kronor ökade

¹¹ Vi använder den effektiva räntan för klassificeringen. I de fall långgivaren inte har rapporterat effektiv ränta har vi beräknat den utifrån den nominella räntan. Samtliga lån som är högkostnadskrediter har en rapporterad effektiv ränta.

¹² De sju bolagens utlåning bestod av minst 20 procent högkostnadskrediter. De bolag som erbjöd enstaka högkostnadskrediter 2018 gjorde det även 2019. Sammantaget var det omkring 40 bolag med tillstånd att ge ut högkostnadskrediter i Sverige 2019. Tidigare år var det betydligt fler bolag som gav ut högkostnadskrediter.

¹³ En revolverande kredit är ett utrymme som en låntagare kan använda, till exempel genom köp med kreditkort eller kontokredit på internet och i fysisk butik.

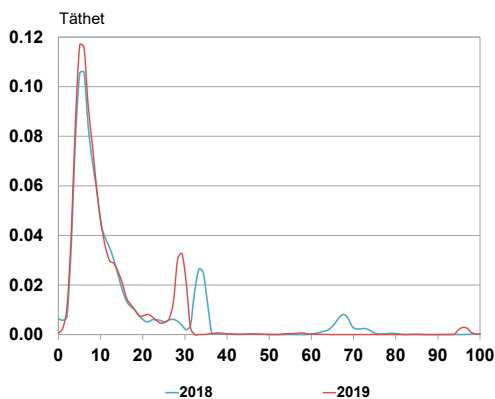
Diagram 3. Andel låntagare med högkostnadskrediter fördelat på ålder och inkomst



Källa: FI.

Anm. Inkomstgrupperna är baserade på sorterade låntagare i FI:s kartläggningar.

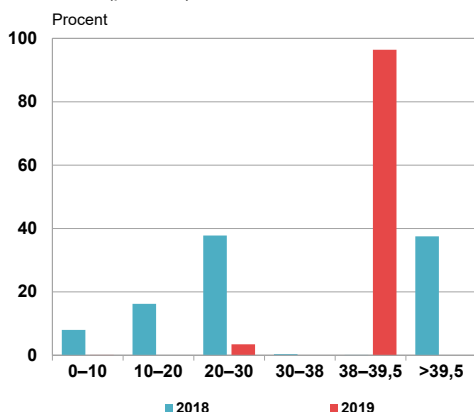
Diagram 4. Fördelning av den effektiva räntan för låntagare med nya blancolån under 50 000 kronor



Källa: FI

Anm. Diagrammet är begränsat till effektiva räntor under 100 procent. Det finns några enstaka lån med betydligt högre effektiva räntor. Dessa lån är oftast små med kort löptid.

Diagram 5. Låntagare med högkostnadskrediter fördelade på nominell ränta (procent)



Källa: FI

Anm. Data avser enbart högkostnadskrediter som understiger 50 000 kronor.

till 81 procent 2019. Högkostnadskrediter över 50 000 kronor är ovanligt, men andelen blev något större 2019 jämfört med året innan.

Sett till låntagarens ålder och inkomst finner vi små förändringar mellan 2018 och 2019. Högkostnadskrediter är vanligare bland konsumenter mellan 25 och 34 år – den gruppen står för drygt vart tredje lån (se diagram 3). Lånetypen är relativt ovanlig bland låntagare över 55 år. Högkostnadskrediter är vanligast bland medelinkomsttagare.¹⁴ År 2019 minskade andelen lån till konsumenter med låga inkomster. Det kan vara ett tecken på att långivarna har blivit mer noggranna i sin kreditprövning, vilket också förväntades före reformen.

Större andel nya blancolån just under gränsvärdet för räntan Fördelningen av den effektiva räntan för samtliga låntagare med nya blancolån under 50 000 kronor visar att det var relativt vanligt med en effektiv ränta över gränsvärdet 29,5 procent 2018 (se diagram 4). Men reformen har medfört att bolag som gav lån till en effektiv ränta över 30 procent sänkte räntan och andra avgifter 2019 så att de hamnade just under gränsen. Det gör att de undgår de begränsningar som reformen medför.

RÄNTETAKET HAR HAFT EN NORMERANDE EFFEKT PÅ DEN NOMINELLA RÄNTAN

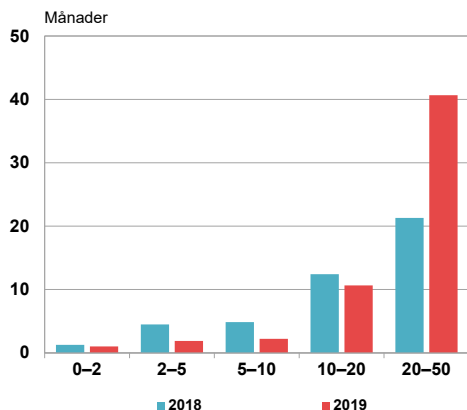
Den genomsnittliga nominella räntan för nya blancolån minskade kraftigt efter reformen. I FI:s kartläggningar sjönk den från i genomsnitt 60 procent 2018 till 12 procent 2019. År 2018 hade nästan 38 procent av låntagare med nya blancolån som skulle klassificerats som högkostnadskrediter en nominell ränta över 39,5 procent (se diagram 5). Övriga högkostnadskrediter hade nominella räntor under 30 procent. Efter reformen har räntetaket haft en normerande effekt på högkostnadskrediter – både under- och ovanifrån. Normeringen underifrån kan delvis bero på att vissa lån har försvunnit ur bolagens utbud. Men det kan även bero på att vissa långgivare som tidigare erbjudit lägre räntor sett en möjlighet att höja räntorna upp till gränsvärdet. I princip samtliga högkostnadskrediter hade en nominell ränta på mellan 38 och 39,5 procent 2019. I det spannet fanns nästan inga blancolån som skulle ha klassificerats som högkostnadskrediter 2018. Det visar att räntetaket har haft en stor påverkan på den nominella räntan för högkostnadskrediter.

KOSTNADSTAKET HAR HAFT LITEN BETYDELSE VID NYUTLÅNING

Den nominella räntan är en av kostnaderna för lånet. Och den bestämmer till stor del lånets totala kostnader. Men även löptiden är viktig för de totala kostnaderna och för de löpande utgifterna. En kort löptid (allt annat lika) ger en hög månatlig utgift eftersom amorteringarna blir stora relativt lånet. Samtidigt ger en kort löptid en låg total kostnad eftersom låntagaren endast betalar ränta under en kort tid. En lång löptid (allt annat lika) ger det omvända – låga månatliga utgifter och stora totala kostnader. Det betyder att reformens kostnadstak även lägger en restriktion på lånets löptid.

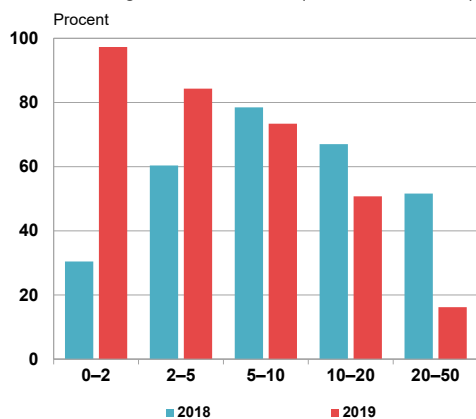
¹⁴ Vi har sorterat låntagarna efter inkomst. Den tredjedel som har lägst inkomst kallar vi låginkomsttagare och den tredjedel som har högst inkomster kallar vi höginkomsttagare. De som ligger däremellan har vi gett benämningen medelinkomsttagare. Inkomsterna i FI:s kartläggningar är generellt högre än befolkningens, se Finansinspektionen (2019).

Diagram 6. Högkostnadskrediters genomsnittliga löptid uppdelat på lånestorlek (i tusentals kronor).



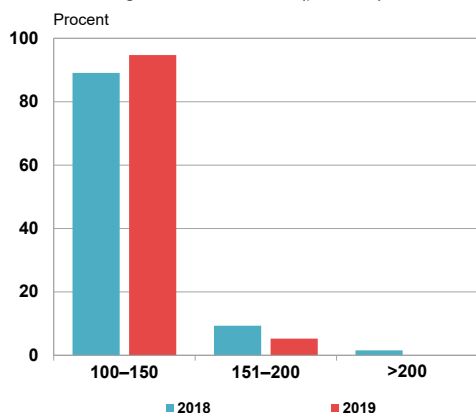
Källa: FI.

Diagram 7. Avgifter i förhållande till total kostnad uppdelat på lånestorlek för låntagare med högkostnadskrediter (i tusentals kronor)



Källa: FI.

Diagram 8. Återbetalningskvot för låntagare med högkostnadskrediter (procent)



Källa: FI.

Anm. Återbetalningskvoten anger den totala återbetalningen i förhållande till lånestorlek. Total återbetalning avser både ränta och amortering.

Löptiden för låntagare med högkostnadskrediter har ökat för lån över 20 000 kronor (se diagram 6). För lån som är mindre än 20 000 kronor har den genomsnittliga löptiden däremot minskat. Utöver den nominella räntan betalar låntagaren eventuella uppläggnings- och avavgifter. Dessa avgifter utgör ofta en betydande del av den totala kostnaden för en högkostnadskredit. Avgifternas andel av de totala kostnaderna ökade markant 2019 för låntagare med högkostnadskrediter under 5 000 kronor (se diagram 7). För dem med större lån har avgifternas andel däremot minskat. Detta talar för att långivarna har kompenserat för den lägre nominella räntan med ökade avgifter för små lån och längre löptid för större lån.

Återbetalningskvoten sammanfattar låntagarens avtalade totala kostnader under lånets livslängd. Vi beräknar kvoten (ex ante) som lånets sammanlagda kostnader och amorteringar genom lånets ursprungliga storlek.¹⁵ Återbetalningskvoten har minskat för låntagare med högkostnadskrediter på mindre än 20 000 kronor och ökat för dem med lån över 20 000 kronor. Det speglar förändringarna i löptid och extra kostnader för olika lånestorlekar mellan åren.

Det var 1,5 procent av låntagarna 2018 som hade en återbetalningskvot över 200 procent (se diagram 8).¹⁶ Så i praktiken fanns det väldigt få lån före reformen som beräknades hamna över kostnadstaket vid avtalsstillfället. Det betyder att kostnadstaket troligen inte har haft så stor betydelse för nyutlåningen. År 2019 hade 95 procent av dem som tog en ny högkostnadskredit en återbetalningskvot under 150 procent – det är 5,5 procentenheter fler än 2018. Trots att kostnadstaket inte påverkat kostnaderna vid utlåningstillfället kan taket begränsa framtida ytterligare kostnader – som exempelvis dröjsmålsränta, förlängnings- och inkassoavgifter.

Även om kostnadstaket inte har haft så stor betydelse för nyutlåningen kan det ha begränsat kreditgivarens möjlighet till kompensation vid dröjsmål med betalningen. Det var också syftet med regleringen; att skydda konsumenter som hamnat i betalningssvårigheter mot en okontrollerad lånetillväxt. Men detta kan vi inte analysera i denna studie då vi enbart har information om låntagare som tecknar nya lån. För att studera om kostnadstaket faktiskt har begränsat låntagarnas kostnader behöver vi information om låntagare som inte betalat enligt den avtalade avbetalningsplanen.

LÅNTAGARE SOM PÅVERKAS AV REFORMEN LÅNAR MER

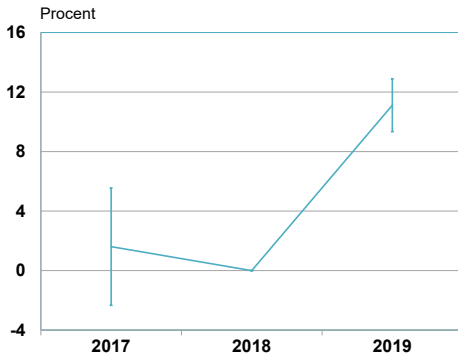
Hittills har vi funnit att antalet låntagare med högkostnadskrediter har minskat. Vi går nu vidare och skattar hur reformen har påverkat hur stora nya blacolån låntagare tar.¹⁷ Hur storleken på lån utvecklats beror på mer än bara reformen. Därför behöver vi jämföra med vad

15 Med den definitionen är återbetalningskvoten 100 procent om låntagaren bara betalar tillbaka lånebeloppet (amorterar) utan att ha några kostnader för lånet. Om kvoten är 200 procent har låntagaren betalat tillbaka dubbelt så mycket som lånets storlek (när hela lånet är avbetalat).

16 I beräkningarna har vi bara tagit hänsyn till avtalade kostnader. Det kan även uppstå kostnader under lånets livslängd som inte avtalade – som exempelvis inkassoavgifter och kostnader för betalningsföreläggande. För små lån kan dessa avgifter i sig innebära en kostnad över taket.

17 Bestämmelserna kan även ha påverkat andra lånetyper. Men det skattar vi inte här.

Diagram 9. Test av parallella trender mellan grupperna



Källa: FI.

Anm.: Diagrammet visar utvecklingen av blacolånen för dem som påverkas och kontrollgruppen, före och efter reformen. När konfidensintervallet täcker noll är skillnaden mellan grupperna (och relativt 2018) inte statistiskt säkerställd.

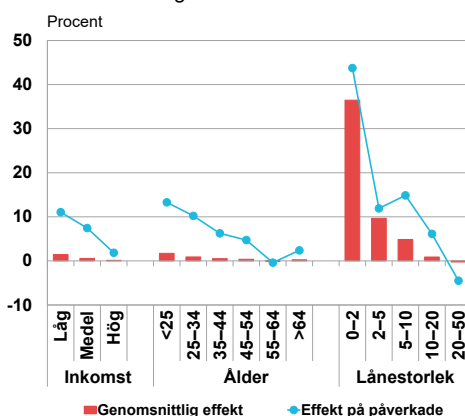
Tabell 2. Reformens effekt på lånestorlek
Procent och antal

Lånestorlek	Skattning
Påverkade	6,8*** (1,2)
Förklaringsgrad	94,6
Antal observationer	31 394

Källa: FI

Anm. Robusta standardfel inom parentes. *** anger att skattningen är statistiskt skild från noll på enprocentnivån. Tabellen visar enbart difference-in-difference-estimatet, som anger effekten av reformen på låntagare med nya blacolån där effektiva räntan är över 26,5 procent.

Diagram 10. Skattade effekter och ökning i lån för olika låntagare och lånestorlek



Källa: FI.

Anm. Effekt på påverkade visar skattad effekt av reformen. Genomsnittlig effekt beaktar både andelen som påverkas och effekten är på de som påverkas.

som skulle ha hänt utan reformen. I och med att det inte går att observera direkt måste vi uppskatta den hypotetiska utvecklingen.

Ett sätt att skatta hur utvecklingen sett ut utan reformen är att dela upp låntagarna i två grupper. Den första gruppen (kontrollgruppen) består av hushåll som inte påverkas av reformen och den andra gruppen av hushåll som påverkas. Reformen gäller för lån med en effektiv ränta över 29,5 procent (2019).¹⁸ Men andelen låntagare med en ränta under brytpunkten för vad som är en högkostnadskredit har ökat (se diagram 4). De har således i praktiken också påverkats av reformen. Därför ser vår gruppindelning ut så här:

1. *Kontrollgruppen* består av låntagare med nya blacolån under 50 000 kronor med en effektiv ränta under 26,5 procent.
2. Den *grupp som påverkas* av bestämmelserna tog ett nytt blacolån under 50 000 kronor med en effektiv ränta på minst 26,5 procent.

Vi har delat in grupperna efter den effektiva räntan eftersom det är den som är grunden för reformen. Vårt antagande är att hela den ökade andelen låntagare under gränsvärdet 29,5 procent i diagram 4 beror på reformen. Det är därför vi använder 26,5 procent som brytpunkt för grupperna. Gruppindelningen innebär att 19 procent av dem som tog ett nytt blacolån under 50 000 kronor 2019 återfinns i den grupp som har påverkats av reformen.¹⁹

Det grundläggande antagandet för den metod vi använder är att lånestorleken för båda grupperna skulle ha växt på samma sätt utan reformen.²⁰ Vi testar (noll)hypotesen att tillväxten i den genomsnittliga lånestorleken var densamma – om trenderna var parallella – i grupperna före reformen med hjälp av data från 2017 och 2018. Resultatet innebär att vi inte kan förkasta hypotesen (se diagram 9). Det betyder i sin tur att vi, som i tidigare FI-analyser, kan skatta så kallade *difference-in-difference*-ekvationer för att beräkna effekten av reformen (se Finansinspektionen, 2017, Andersson m.fl., 2018, Andersson och Aranki, 2019 samt Aranki och Larsson, 2019).

Våra skattningar visar att de som faktiskt tog ett lån och påverkades av reformen lånade nästan 7 procent mer än utan reformen (se tabell 2).²¹ Det hänger samman med att lånen i genomsnitt blev 22 procent billigare för dem som påverkades. Sammantaget innebär detta att lånekostnaden minskade med 15 procent, vilket förbättrade dessa låntagares ekonomiska situation.

Med modellen kan vi även studera hur regleringen har påverkat olika typer av låntagare. Förutom en skattning av dem som påverkas kan vi beräkna den totala effekten på låntagartyperna genom att väga ihop de som påverkas av reformen med samtliga låntagare i respektive grupp.

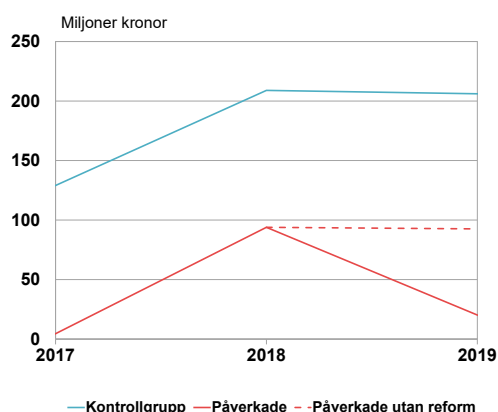
18 Eftersom FI:s stickprov avser maj 2019 är gränsvärdet 29,5 procent. Mellan 1 juli och 31 december 2019 var gränsen 30 procent.

19 Sett till åren 2017 till 2019 (som vi använder i skattningarna) så tillhör 43 procent av låntagarna den grupp som skulle ha påverkats om reformen fanns på plats.

20 Eftersom grupperna består av nya låntagare de respektive åren är det olika låntagare i grupperna varje år.

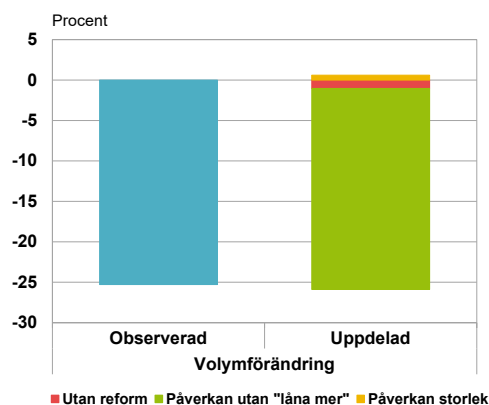
21 Det kan vara så att vissa låntagare har valt en annan typ av lån. Hur de har påverkats av reformen kan vi inte skatta. Däremot tar vi hänsyn till att det är färre konsumenter med nya högkostnadskrediter i avsnittet "... men den totala utlåningen har minskat".

Diagram 11. Total utlåning av blancolån under 50 000 kronor



Källa: FI.

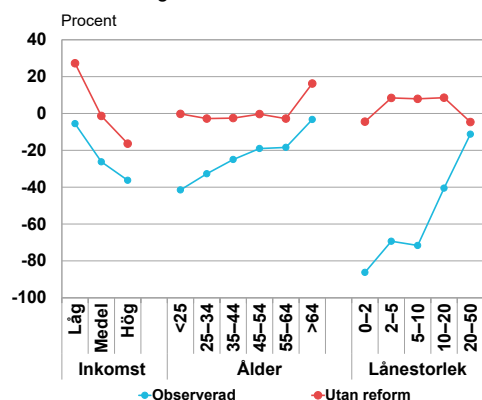
Diagram 12. Minskad utlåning och skattad effekt av reformen



Källa: FI.

Anm. "Utan reform" visar utvecklingen under antagandet att de som påverkades hade utvecklats som kontrollgruppen. "Påverkan utan låna mera" visar hur mycket utlåningen hade dämpats om de som påverkades inte hade lånat mer. "Påverkan storlek" avser skattad effekt på lånestorlek för de som tog ett nytt blancolån under 50 000 kronor. Den skattade effekten av reformen är summan av grön och gul yta i den uppdelade stapeln.

Diagram 13. Utlåning med och utan reform för olika låntagare och lånestorlek



Källa: FI.

Anm. Skillnaden mellan observerad och utan reform mäter effekten av reformen givet antagandet om parallella trender.

Reformen har påverkat dem som tog högkostnadskrediter under 2 000 kronor mest. Dessa låntagare lånar cirka 45 procent mer än utan reformen (se diagram 10). Det hänger troligen ihop med att den totala kostnaden för de minsta lånen har minskat mest sedan reformen. Reformen har inneburit att den totala utlåningen av blancolån under 2 000 kronor har ökat med cirka 35 procent, jämfört med utan reformen och sett till dem som faktiskt tog ett lån. Det beror på att högkostnadskrediter är vanliga bland de minsta lånen.

Den totala återbetalningen har ökat för dem som lånade mellan 20 000 och 50 000 kronor och påverkades av reformen. Därför är det rimligt att de som påverkades i just den gruppen lånade mindre på grund av reformen – de lånade i genomsnitt 4 procent mindre. Det är relativt få lån som påverkades i den storleksgruppen. För dem som lånade mellan 2 000 och 20 000 kronor skattar vi att de som påverkades lånade 10 procent mer.

Sett till inkomst och ålder hade reformen störst effekt på låginkomsttagare och de yngsta låntagarna (se diagram 10). De med lägst inkomst som påverkades lånade i genomsnitt 11 procent mer än vad de hade gjort utan reformen. Och låntagare under 25 år lånade cirka 13 procent mer i genomsnitt. Sett till samtliga personer med nya blancolån var ökningen i utlånad volym 1,4 procent för låginkomsttagare och 1,7 procent för unga låntagare.

... MEN DEN TOTALA UTLÅNINGEN HAR MINSKAT

Den totala effekten av en reform beror på *hur många* som påverkas och *hur mycket* de påverkas. I det här fallet påverkar reformen ungefär var femte som tog ett nytt blancolån under 50 000 kronor. Och de lånar alltså nästan 7 procent mer än vad de hade gjort utan reformen. Sammanvägt med lån som inte påverkades av reformen innebär det att nya blancolån under 50 000 kronor i genomsnitt har blivit 0,6 procent större på grund av reformen. Men vi har tidigare noterat att *antalet* låntagare med nya blancolån minskade med nästan en tredjedel. Den totala utlåningen via blancolån under 50 000 kronor minskade med 25,3 procent mellan 2018 och 2019. För att skatta hur mycket av minskningen som beror på reformen använder vi igen våra grupper (de med effektiv ränta under respektive över brytpunkten 26,5 procent). Vi antar att den totala utlåningen av blancolån vuxit på samma sätt för dem som påverkas som för kontrollgruppen utan reformen (se diagram 11).²² Skattningarna visar då att reformen dämpat utlåningen med 24,3 procent (se diagram 12). Det inkluderar att låntagare lånar mer på grund av reformen. Våra resultat innebär att utlåningen 2019 hade minskat med drygt 1 procent utan reformen.

Uppdelat på olika låntagare visar våra resultat att utlåningen minskat mest till låginkomsttagare och unga (se diagram 13). Vad gäller lånestorlek har små lån minskat mest. Utlåningen av små lån har minskat kraftigt trots att de har blivit billigare och att de som faktiskt tog ett litet lån lånar mer. Det beror troligen på att utbudet av denna typ av lån har minskat, då dessa lån inte är lika lönsamma för bolagen som före reformen. Däremot kan andra typer av lån, som till exempel revolverande krediter, ha ersatt små blancolån.

²² Här kan vi inte göra ett statistiskt test för parallella trender eftersom vi bara har två observationer (2017 och 2018) för respektive grupp före reformen. Men diagram 11 tyder på att grupperna utvecklades på liknande sätt mellan 2017 och 2018.

Referenser

- Andersson, M., Aranki, T., Gjirja, M. och Olsén Ingefeldt, N. (2018), "Bolånetaket har dämpat hushållens skulder", FI-analys 12, Finansinspektionen.
- Andersson, M. och Aranki, T. (2019), "Färre sårbara hushåll efter skärpt amorteringskrav", FI-analys 17, Finansinspektionen.
- Aranki, T. och Larsson, H. (2019), "Tillägglånen minskar efter amorteringskrav", FI-analys 20, Finansinspektionen.
- Campbell, J.Y, Jackson, H.E., Madrian, B.C, and Tufano, P. (2011), "Consumer financial protection", *Journal of Political Economy*, 25:1, ss 91–114.
- Eduskunta, (2018), *Regeringens proposition till riksdagen med förslag till ändring av bestämmelserna om konsumentkreditavtal och vissa andra konsumentavtal*, Regeringens proposition RP 230/2018 rd.
- Finansinspektionen (2014), "Konsumentskyddet på finansmarknaden", Dnr 14-4986.
- Finansinspektionen (2017), "Amorteringskravet har minskat hushållens skulder", FI-analys Nr 10, Finansinspektionen.
- Finansinspektionen (2019), "Svenska konsumtionslån", Dnr 19-10094.
- Konkurrens- och konsumentverket (2019a), "Striktare regler för priserna på konsumentkrediter – det lönar sig att konkurrensutsätta dyra krediter",
<https://www.kkv.fi/sv/aktuellt/meddelanden/2019/30.8.2019-striktare-regler-for-priserna-pa-konsumentkrediter--det-lonar-sig-att-konkurrensutsatta-dyra-krediter/>
- Konkurrens- och konsumentverket (2019b), "Kreditens pris", Info och anvisningar, <https://www.kkv.fi/sv/information-och-anvisningar/betalning-rakningar-och-indrivning/krediter/kreditens-pris/>
- Konsumentverket (2013a), "Konsumentrapporten 2013 – läget för Sveriges konsumenter".
- Konsumentverket (2013b), *Överskuldssättningen på grund av snabblån är oacceptabel*, KO har ordet, 18 februari.
- Kronofogden (2012), *Obetalda snabblån. Konsekvenser hos Kronofogden*, Statistik från Kronofogden.
- Melzer, B.T. (2010), "The real costs of credit access: evidence from the payday lending market." *Quarterly Journal of Economics* 126:1, ss 517–555.
- Morse, A. (2011), "Payday lenders: Heroes or villains?", *Journal of Financial Economics* 101:1, ss 28–44.
- Regeringen (2010), "Ny konsumentkreditlag", Regeringens proposition 2009/10:242.
- Regeringen (2015), "En mer ansvarsfull marknad för konsumentkrediter", Kommittédirektiv 2015:43.

Regeringen (2018), ”Räntetak och andra åtgärder på marknaden för snabblån och andra högkostnadskrediter”, Regeringens proposition 2017/18:72.

Skiba, M.P and Tobacman, J. (2019), ”Do payday loans cause bankruptcy?”, *Journal of law and economics* 62:3, ss 485–519.

SOU 2016:68. Utredningen om vissa konsumentkrediter, *Stärkt konsumentskydd på marknaden för högkostnadskrediter*, Stockholm 2016.

Zinman, Z. (2010), ”Restricting consumer credit access: Household survey evidence on effects around the Oregon rate cap”, *Journal of Banking & Finance*, 34:2, ss 546-556.